

DAWID MAKOWSKI

Pontificio Ateneo Sant'Anselmo – Roma

ORCID: 0009-0003-6007-0393

Święci apostołowie Piotr i Paweł w obrzędach Inauguracji Pontyfikatu Biskupa Rzymskiego

Holy Apostles Peter and Paul in the Rites of the Inauguration of the Pontificate of the Roman Bishop

Abstract

This article presents the role of Saints Peter and Paul in the rites of inauguration of the pontificate of the Roman bishop. The two saints, who were martyred in Rome, became two pillars of the Church. For this reason, they occupy an important place in the papal liturgy, during which the newly elected pope solemnly inaugurates his pontificate. The aim of this article is to highlight the role of these saints in relation to the pontificate of the Bishop of Rome, while noting the significance of individual prayer references to them. The text is divided into three parts. The first part will deal with the general meaning of the cult of saints in the liturgy and popular piety. The second part will present the framework of the rites of the inauguration of the papal pontificate, noting the prayers in which Saints Peter and Paul appear. The third part will analyze the aforementioned texts, which will allow us to see the reason for mentioning these two saints. This will make it possible to see the role played by the Apostles Peter and Paul in the rites of the pontificate of the Roman bishop.

Keywords: papal liturgy, rites of inauguration of the pontificate of the Roman bishop, saints Peter and Paul, cult of saints.

Abstrakt

Prezentowany artykuł przedstawia rolę świętych Apostołów Piotra i Pawła w obrzędach inauguracji pontyfikatu biskupa rzymskiego. Dwaj święci, którzy ponieśli śmierć męczeńską w Rzymie, stali się dwoma filarami Kościoła. Z tego względu zajmują oni ważne miejsce podczas liturgii papieskiej, w której nowo wybrany papież uroczyście zainauguruje swój pontyfikat. Niniejszy artykuł ma za cel podkreślić rolę tych świętych w odniesieniu do pontyfikatu biskupa Rzymu, zauważając jednocześnie znaczenie poszczególnych wzmianek modlitewnych na ich temat. Tekst podzielono na trzy części. Pierwsza z nich dotyczyć będzie ogólnego znaczenia kultu świętych w liturgii oraz pobożności ludowej. Druga przedstawi ramowy przebieg obrzędów inauguracji pontyfikatu papieskiego z jednoczesnym zauważeniem modlitw, w których pojawiają się święci Piotr i Paweł. W trzeciej części dokonana zostanie natomiast analiza wymienionych uprzednie tekstów, co pozwoli dostrzec przyczynę wspominania o tych dwóch świętych. Dzięki temu możliwe będzie dostrzeżenie roli, jaką odgrywają Apostołowie Piotr i Paweł w obrzędach pontyfikatu biskupa rzymskiego.

Słowa kluczowe: liturgia papieska, obrzędy inauguracji pontyfikatu biskupa rzymskiego, święci Piotr i Paweł, kult świętych.

Wstęp

Kościół, celebrujący różne wspomnienia świętych, podkreśla nie tylko szczególny udział świętych Pańskich w Misterium Paschalnym, ale podkreśla również fakt, iż stanowią oni dla wierzących przykład do naśladowania¹. Kościół wierzy bowiem w świętych obcowanie, a oznacza to, że dla niego święci nie są jedynie postaciami historycznymi, ale są także (a może przede wszystkim) żywymi orędownikami². Dlatego wspólnota Kościoła ziemskiego w każdej liturgii łączy się ze wspólnotą Kościoła niebieskiego, aby wspólnie celebrować święte obrzędy³. Jest to wyrażane przede wszystkim pod koniec prefacji

¹ Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II. 1963. „Constitutio de Sacra Liturgia”. *Acta Apostolicæ Sedis* 56: 125, nr 104.

² Zob. Tadeusz Syczewski. 2008. „Kult świętych oraz obrazów świętych i relikwii w obowiązującym prawodawstwie Kościoła Łacińskiego”. *Roczniki Teologii Katolickiej* 7: 145.

³ Zob. Agnieszka Makarewicz. 2009. „Liturgia jako antycypacja eschatologicznego święta”. *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 17 (1): 121.

mszalnej, kiedy szczególnie mocno ukazuje się ten transcendentny wymiar celebracji⁴.

Święci znajdują swoje miejsce również w liturgii papieskiej, która ma wiele elementów własnych, nieznajdujących się w księgach liturgicznych opublikowanych do użytku innych biskupów czy prezbiterów. Papież, który jest następcą św. Piotra, przebywa w mieście śmierci męczeńskiej dwóch Apostołów: tego, którego jest następcą, oraz św. Pawła. Piotr został bowiem ukrzyżowany głową do dołu na tzw. Wzgórzu Watykańskim, podczas gdy św. Paweł został ścięty mieczem przy drodze prowadzącej do portu w Ostii⁵. Nic więc dziwnego, że już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa Kościół w Rzymie cieszył się szczególnym prymatem⁶.

Niniejszy artykuł będzie miał za cel ukazać rolę, jaką odgrywają Apostołowie Piotr i Paweł w liturgiach sprawowanych na początku posługi biskupa rzymskiego. Zostanie to uczynione na podstawie specjalnej księgi, wydanej w 2005 r. przez Urząd Papieskich Celebracji Liturgicznych: *Ordo Rituum pro ministerii petrini initio Romae episcopi*. Jako że zawiera ona wiele modlitw, w których przedstawiani się wspomniani Apostołowie, czymś bardzo istotnym – dla właściwego rozumienia posługi papieskiej – jest zgłębienie znaczenia tych tekstów, tak aby zrozumieć, dlaczego wielokrotnie wspomina się imiona lub czyny tychże dwóch świętych uczniów Pańskich. Tekst zostanie podzielony na trzy części: w pierwszej ukazane zostanie znaczenie kultu świętych w liturgii mszalnej na przykładzie uroczystości ku ich czci, mającej miejsce 29 czerwca, w drugiej przybliżony zostanie przebieg obrzędów inauguracji pontyfikatu papieża z wyszczególnieniem modlitw, mówiących o świętych Piotrze i Pawle, a w trzeciej zostanie dokonana analiza tychże tekstów, wzmiankujących o wspomnianych Apostołach.

1. Kult świętych Apostołów Piotra i Pawła w liturgii mszalnej na przykładzie uroczystości ku ich czci

Czcząc świętych, Kościół zauważa przede wszystkim to, że w ich życiu objawiało się pierwszeństwo Bożego działania, gdyż to On, który jest pełnią świętości,

⁴ Zob. Dawid Makowski. 2025. Teologia modlitw eucharystycznych (I–IV). Refleksje teologiczno-liturgiczne. Kraków: Wydawnictwo Scriptum, 39–43.

⁵ Zob. Basema Hamarneh. 1997. „Początki pielgrzymek do Rzymu *ad limina apostolorum*”. *Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny* 17 (4): 41.

⁶ Szeroko na ten temat, Zob. Leszek Misiarczyk. 2004. „Prymat Kościoła/Biskupa Rzymu w źródłach chrześcijańskich II w.”. *Vox Patrum* 46–47: 51–77.

dzieli się nią ze swymi wybranymi⁷. Pierwsza prefaceja mszalna obecnego Mszału Rzymskiego z 2008 r. ukazuje ten fakt, kiedy podkreśla, że chwała świętych wynika z zasług otrzymanych dzięki łasce Bożej⁸. Nic więc dziwnego, że chrześcijanie od początku czcili swych braci, którzy z pomocą Bożą czynili wielkie znaki wśród ludu, a zwłaszcza jeśli oddawali życie za wiarę (por. Dz 7,54-56). Takimi świętymi, którzy umarli za wiarę, byli święci Piotr i Paweł, których kult w Kościele sięga właśnie początków chrześcijaństwa, o czym świadczą późniejsze, liczne pielgrzymki do miejsc ich wiecznego spoczynku⁹.

Obecnie w Kościele ma miejsce kilka obchodów liturgicznych na cześć tych dwóch świętych: święto Nawrócenia św. Pawła Apostoła (25 stycznia), święto Katedry św. Piotra (22 lutego) i uroczystość świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca)¹⁰. Każdy z tych obchodów zawiera swoje własne przesłanie, ale skupiając się jedynie na tym wspólnym obchodzie, celebrowanym w randze uroczystości, należałoby zaznaczyć, że Kościół wspomina ich jednego dnia ze względu na dwie rzeczy: po pierwsze, przez to, że obaj umarli jako męczennicy w Rzymie podczas rządów Nerona († 68); po drugie, przez to, że ich zasługi są niezliczone – Piotr jako pierwszy wyznał, że Chrystus jest Bogiem, a Paweł głosił tę naukę pomiędzy Żydami i Grekami, stając się Apostołem Narodów¹¹. Analizując formularze mszalne tej uroczystości (Mszy wigilijnej i Mszy w dzień), można dostrzec, że pewnym kluczem do zrozumienia ich znaczenia w Kościele powszechnym jest to, iż to właśnie dzięki nim wierzący otrzymali podstawy wiary, gdyż oni zanieśli naukę do wielu ludzi¹². Widać to w następujących tekstach¹³:

⁷ Zob. Adam Skreczko. 2003. „Józef i Maryja wzorem świętości małżeńskiej”. *Salvatoris Mater* 51 (1): 125–127.

⁸ Zob. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum. Editio typica tertia emendata*. 2008. Città del Vaticano: Typis Vaticanis, 551 (dalej: MR/08).

⁹ Zob. Maria Starnawska. 2011. „Kult św. Piotra w Polsce średniowiecznej na tle europejskim”. *Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski* 6: 25.

¹⁰ Zob. *Calendarium Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica*. 1969. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 23, 24, 27.

¹¹ Zob. *Martyrologium Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. Editio typica*. 2004. Città del Vaticano: Typis Vaticanis, 359.

¹² Zob. MR/08, 779–782.

¹³ Interesującym jest tu fakt, że ten motyw nie znajduje się w nowych modlitwach tych formularzy, skomponowanych po II Soborze Watykańskim w czasie prac nad odnową liturgiczną, tak że zawierają go jedynie modlitwy powzięte z dawnych ksiąg. Zob. Cuthbert Johnson. 1996. *The sources of the Roman Missal (1975)*. Rome: Notitiae, 124–125.

- *Petrus apostolus et Paulus doctor gentium, ipsi nos docuerunt legem tuam, Domine* (antyfona na wejście Mszy wigilijnej)¹⁴.
- *Da nobis, quæsumus, Domine Deus noster, beatorum apostolorum Petri et Pauli intercessionibus sublevari, ut, per quos Ecclesiæ tuæ superni muneris rudimenta donasti, per eos subsidia perpetuæ salutis impendas* (kolekta Mszy wigilijnej)¹⁵.
- *Cælestibus sacramentis, quæsumus, Domine, fideles tuos corrobora, quos Apostolorum doctrina illuminasti* (modlitwa po Komunii Mszy wigilijnej)¹⁶.
- *Isti sunt qui, viventes in carne, plantaverunt Ecclesiam sanguine suo: calicem Domini biberunt, et amici Dei facti sunt* (antyfona na wejście Mszy w dzień)¹⁷.
- *Deus, qui huius diei venerandam sanctamque lætitiā in apostolorum Petri et Pauli sollemnitate tribuisti, da Ecclesiæ tuæ eorum in omnibus sequi præceptum, per quos religionis sumpsit exordium* (kolekta Mszy w dzień)¹⁸.

Dostrzega się tutaj znaczne podkreślanie faktu, iż obydwaj Apostołowie odegrali istotną rolę w rozkrzewianiu wiary¹⁹. Zapewne teksty mszalne czerpią tu m.in. albo z pism tychże uczniów Pańskich, albo z pism o nich mówiących. W liściach św. Pawła daje się dostrzec swoistą myśl teologiczną, która stopniowo była przez niego rozwijana²⁰. Św. Piotr w tekstach Nowego Testamentu, a zwłaszcza w Ewangeliach, jest wielokrotnie przedstawiany jako pierwszy spośród uczniów,

¹⁴ MR/08, 779. Tłumaczenie polskie: „Piotr, apostoł, i Paweł, nauczyciel narodów, przekazali nam, Panie, Twoją Ewangelię”. *Mszal Rzymski dla diecezji polskich*. 2013². Poznań: Pallottinum, 100’ (dalej: MRpol).

¹⁵ MR/08, 779. Tłumaczenie polskie: „Panie, nasz Boże, Ty przez świętych apostołów Piotra i Pawła dałeś swojemu Kościołowi podstawy chrześcijańskiej wiary, za ich wstawiennictwem udziel nam pomocy i doprowadź nas do wiecznego zbawienia”. MRpol, 100’.

¹⁶ MR/08, 780. Tłumaczenie polskie: „Boże, nasz Ojczy, umocnij Najświętszym Sakramentem Twoich wiernych, których oświeciłeś nauką Apostołów”. MRpol, 101’.

¹⁷ MR/08, 780. Tłumaczenie polskie: „Radujmy się w Panu w uroczystość apostołów Piotra i Pawła, którzy własną krwią użyźnili Kościół, pili kielich Pański i stali się przyjaciółmi Boga”. MRpol, 101’.

¹⁸ MR/08, 780. Tłumaczenie polskie: „Boże, Ty nam dałeś dzień świętej radości w uroczystość apostołów Piotra i Pawła, spraw, aby Twój Kościół wiernie zachowywał naukę Apostołów, od których otrzymał początek wiary”. MRpol, 101’.

¹⁹ Warto zwrócić uwagę tutaj na rolę Apostołów w kształtowaniu się wyznania wiary. Zob. Andrzej Żądło. 2024. „Mszalne wyznanie wiary: *Credo*. Jego geneza i wymowa teologiczna”. *Liturgia Sacra* 30 (1): 81–100.

²⁰ Szeroko na ten temat – Zob. Wawrzyniec Gnutek. 1965. „Paweł z Tarsu. Apostoł Jezusa Chrystusa i pisarz natchniony (zarys chronologii życia i działalności apostołowskiej i pisarskiej)”. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 18 (3): 149–151.

towarzyszący Jezusowi w wielu ważnych momentach, a po zmartwychwstaniu odważnie przemawiający do Żydów i pogan²¹.

W tej perspektywie nie jest niczym dziwnym, że Apostołowie Piotr i Paweł zajmują szczególne miejsce nie tylko w kulcie liturgicznym, ale także w pobożności ludowej, ponieważ wnieśli oni znaczący wkład w życie Kościoła²². Wyrazem tej pobożności jest odmawianie litanii do św. Piotra Apostoła czy do św. Pawła Apostoła.

2. Ramowy przebieg obrzędów inauguracji pontyfikatu biskupa rzymskiego

Jak już wspomniano, omawiani dwaj Apostołowie odgrywają ważną rolę w obrzędach inauguracji pontyfikatu biskupa rzymskiego. Widać to już chociażby na przykładzie dwóch pierwszych miejsc celebracji: Bazyliki św. Piotra na Watykanie oraz Bazyliki św. Pawła za Murami. W pierwszej z nich znajduje się konfesja Księcia Apostołów, a w drugiej – Apostoła Narodów²³.

Pierwszą uroczystą Mszą św. celebrowaną przez papieża jest liturgia mszalna inaugurująca pontyfikat biskupa rzymskiego. Jest ona sprawowana w szatach koloru białego²⁴. Cechą charakterystyczną tej liturgii jest rozbudowana procesja wejścia oraz liturgia słowa. Najpierw papież podąża do konfesji św. Piotra, którą otaczają kardynałowie²⁵. Schodzi do niej schodkami zlokalizowanymi przed ołtarzem konfesji w Bazylice na Watykanie, a wraz z nim udają się tam patriarchowie Katolickich Kościołów Wschodnich²⁶. Następnie ma miejsce modlitwa oraz okadzenie konfesji, po której do ołtarza na Placu św. Piotra udaje się procesja, w której – obok Ewangeliarza – niesiony jest palusz papieski oraz pierścień rybaka²⁷. W tym czasie śpiewa się *Laudes Regiae*, czyli śpiew chwalebno-błagalny, zanoszony do Boga i zastępujący w tej liturgii akt pokuty²⁸. Początek Mszy św.,

²¹ Szeroko na ten temat – Zob. Wawrzyniec Gnutek. 1965. „Święty Piotr – Apostoł Chrystusa”. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 18 (3): 133–142.

²² Zob. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2003. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*. Poznań: Pallottinum, nr 229.

²³ Zob. Jerzy Stefański. 2007. „Liturgiczne obrzędy i zwyczaje inauguracji pontyfikatu Benedykta XVI”. *Teologia Praktyczna* 8: 81, 87.

²⁴ Zob. *Officium de Liturgicis Celebrationibus Summi Pontificis*. 2005. *Ordo Rituum pro ministerii petriini initio Romae Episcopi*. E Civitate Vaticana, nr 34 (dalej: OR).

²⁵ Zob. OR, nr 35.

²⁶ Zob. OR, nr 35.

²⁷ Zob. OR, nr 35.

²⁸ Zob. OR, nr 38.

poza wzmiankowanym obrzędem należącym do rytów wstępnych, sprawuje się jak zwykle. Dopiero po Ewangelii ma miejsce cały obrzęd związany z przekazaniem papieżowi szczególnych insygniów władzy papieskiej²⁹. Wówczas do papieża przybywa procesja, w której podążają trzej kardynałowie³⁰. Kardynał protodiakon wygłasza słowa prośby do Boga, aby Ten raczył wspierać nowo wybranego papieża w jego pasterskiej misji, po czym nakłada papieżowi paliusz na jego ramiona³¹. Następnie ma miejsce modlitwa zanoszona przez pierwszego z kardynałów prezbiterów, w której prosi się Boga, aby Ten umacniał papieża swoim Duchem³². Potem Dziekan Kolegium Kardynalskiego w wypowiedzianych przez siebie słowach objaśnia znaczenie pierścienia rybaka, który zostaje potem wręczony papieżowi³³. Na końcu chór grecki, schola oraz lud życzą papieżowi długich lat³⁴. Po tym śpiewie ma miejsce przyjęcie przez papieża posłuszeństwa od dwunastu osób: trzech kardynałów, jednego biskupa, jednego prezbitera, jednego diakona, dwóch osób w stanie zakonnym, dwóch osób w stanie małżeńskim i dwóch młodych osób po bierzmowaniu³⁵. Dalej Msza św. przebiega jak zwykle, począwszy od wygłaszanej przez papieża homilii. Momentami, w których wspomina się o Apostołach Piotrze i Pawle, są: *Laudes Regiae* (trzy razy Piotr i jeden raz Paweł), kolekta (dwa razy Piotr), pierwsze czytanie w okresie wielkanocnym (jeden raz Piotr), werset przed Ewangelią (dwa razy Piotr), Ewangelia (cztery razy Piotr), słowa kardynała protodiakona (dwa razy Piotr i jeden raz Paweł), słowa dziekana kolegium kardynalskiego (dwa razy Piotr i jeden raz Paweł), śpiew podczas przyjmowania przez papieża obietnicy posłuszeństwa (jeden raz Piotr), oracja po modlitwie powszechnej (jeden raz Piotr), prefacja (jeden raz Piotr), Kanon rzymski (jeden raz Piotr i jeden raz Paweł)³⁶.

Kolejnym uroczystym obrzędem jest stacja w Bazylice św. Pawła za Murami. Celebrowana tam liturgia ukazuje łączność pomiędzy misją Piotra a działalność

²⁹ Warto wspomnieć, że modyfikacja obrzędów dokonana w 2013 r. sprawiła, że wszystkie obrzędy związane z przekazaniem paliusza i pierścienia oraz złożeniem aktu posłuszeństwa nowemu papieżowi zostały przeniesione do obrzędów wstępnych. Zob. Ufficio delle Celebrazioni Liturgiche del Sommo Pontefice. 2013. *Modificati i riti per l'inizio del pontificato*. Roma: Libreria Editrice Vaticana.

³⁰ Zob. OR, nr 50.

³¹ Zob. OR, nr 51–52.

³² Zob. OR, nr 53.

³³ Zob. OR, nr 54–55.

³⁴ Zob. OR, nr 56.

³⁵ Zob. OR, nr 57.

³⁶ Zob. OR, nr 38, 43–44, 47–48, 51, 54, 57, 60, 63–64.

cią Pawła³⁷. Papież nie celebruje tam Mszy św., ale bierze udział w obrzędach mających na celu uczczenie Apostoła Narodów, dlatego gdy przybędzie do świątyni, udaje się od razu do konfesji św. Pawła³⁸. Następnie ma miejsce znak krzyża i pozdrowienie zebranych, po czym papież odczytuje fragmenty Listu do Rzymian (por. Rz 1,1-6.8-9.11-12.14-15)³⁹. Później okadza konfesję i odmawia modlitwę, po której ma miejsce jego krótka przemowa⁴⁰. Gdy ją skończy, wprowadza zgromadzonych do modlitwy Pańskiej i wspólnie z nimi ją odmawia, po czym udziela uroczystego błogosławieństwa⁴¹. W czasie tej liturgii imiona Piotra i Pawła padają podczas: odczytywania przez papież słów z Listu do Rzymian (jeden raz Paweł), śpiewu towarzyszącemu okadzeniu konfesji (jeden raz Paweł) i modlitwie po okadzeniu (jeden raz Paweł)⁴².

W Bazylice św. Jana na Lateranie ma miejsce natomiast obrzęd uroczystego zajęcia miejsca na katedrze biskupa Rzymu, jako że jest ona zlokalizowana w najważniejszej świątyni miasta rzymskiego oraz całego świata⁴³. Msza św., w której używa się szat koloru czerwonego, rozpoczyna się w zwykły sposób, tyle że w niej nie występuje akt pokuty, ale śpiewa się wezwania do Chrystusa Pana⁴⁴. Dopiero po nich (przed hymnem *Gloria*) ma miejsce obrzęd, podczas którego papież po raz pierwszy zasiada na tronie biskupa rzymskiego. Wówczas kardynał-wikariusz generalny dla diecezji rzymskiej wygłasza radosną mowę, w której przedstawia papieżowi zadowolenie ludu, wynikające z tego, że ich biskup obejmie katedrę⁴⁵. Po jej wygłoszeniu papież w mitrze i ze swoim pastorałem siada na katedrze⁴⁶. Wówczas wszyscy zebrani życzą mu długich lat, po czym – ponownie – przyjmuje obietnicę posłuszeństwa, którą składa mu dwanaście osób z Kościoła w Rzymie: biskup okręgu diecezji rzymskiej, dwaj rzymscy prezbiterzy (proboszcz i wikariusz), diakon katedry na Lateranie, diakon z przedmieść Rzymu, jeden zakon-

³⁷ Zob. Stefański. 2007. „Liturgiczne obrzędy i zwyczaje inauguracji pontyfikatu Benedykta XVI”, 87.

³⁸ Zob. OR, nr 69.

³⁹ Zob. OR, nr 69–71.

⁴⁰ Zob. OR, nr 72–74.

⁴¹ Zob. OR, nr 75–76.

⁴² Zob. OR, nr 71–73. Bez podania imion, choć z kontekstu wiadomo, że o nich chodzi, ponieważ mówi o nich hymn *Sanctorum*, wykonywany na początku liturgii. Zob. OR, nr 69.

⁴³ Zob. Stefański. 2007. „Liturgiczne obrzędy i zwyczaje inauguracji pontyfikatu Benedykta XVI”, 88.

⁴⁴ Zob. OR, nr 77–81.

⁴⁵ Zob. OR, nr 82.

⁴⁶ Zob. OR, nr 83.

nik i jedna zakonnica pracujący w diecezji, jedna kobieta świecka i jeden świecki mężczyzna oraz dwoje młodych (jedna kobieta i jeden mężczyzna) po bierzmowaniu⁴⁷. Potem ma miejsce hymn *Gloria* i Msza św. odbywa się tak, jak zwykle. Różnicą jest tylko wyznanie wiary, ponieważ w tej liturgii sam papież wypowiada poszczególne artykuły wiary, na co wszyscy odpowiadają: Amen⁴⁸. Podczas tej liturgii wspomina się tylko o św. Piotrze, o którym mówi się w następujących momentach: podczas przemówienia kardynała wikariusza generalnego Rzymu (jeden raz Piotr), w śpiewie towarzyszącym składaniu przyrzeczeń (jeden raz Piotr) i podczas drugiego czytania (jeden raz Piotr)⁴⁹.

Czwarty i tym samym ostatni obrzęd, który wchodzi w skład liturgii inauguracji pontyfikatu, ma miejsce w Bazylice Matki Bożej Większej, w której znajduje się ikona Matki Bożej Zbawienia Ludu Rzymskiego⁵⁰. Stacja w tym kościele rozpoczyna się od wkroczenia papieża do świątyni, gdyż kieruje się on bezpośrednio do kaplicy, w której znajduje się ikona⁵¹. Widząc ją, pozdrawia Matkę Bożą⁵². Następnie schola wykonuje śpiew kantyku Magnificat⁵³. Papież natomiast, gdy śpiew się zakończy, odmawia ku czci Najświętszej Panny Maryi specjalną modlitwę, po której okadza ikonę⁵⁴. Na koniec udziela zgromadzonym błogosławieństwa⁵⁵. Tutaj ani razu nie padają imiona Apostołów Piotra i Pawła.

W sumie więc ich imiona padają przynajmniej trzydzieści razy, z czego najwięcej mówi się o św. Piotrze, gdyż imię Pawła pada w tekstach jedynie siedem razy.

3. Obraz Apostołów Piotra i Pawła w świetle modlitw, w których występują

Uwaga ostatniej części tekstu zostanie skupiona na tym, w jaki sposób święci Apostołowie Piotr i Paweł są ukazywani przez modlitwy mszalne, które są do nich zanoszone. W tym celu zostaną one obdarzone krótkim komentarzem.

⁴⁷ Zob. OR, nr 84.

⁴⁸ Zob. OR, nr 93.

⁴⁹ Zob. OR, nr 82, 84, 89.

⁵⁰ Zob. Stefański. 2007. „Liturgiczne obrzędy i zwyczaje inauguracji pontyfikatu Benedykta XVI”, 90.

⁵¹ Zob. OR, nr 103–104.

⁵² Zob. OR, nr 104.

⁵³ Zob. OR, nr 105.

⁵⁴ Zob. OR, nr 106–107.

⁵⁵ Zob. OR, nr 108.

Należy rozpocząć od tego, w jaki sposób są oni obecni w śpiewie *Laudes Regiæ*, wykonywanym na początku Mszy inauguracyjnej⁵⁶. Otóż wówczas są oni przywoływani cztery razy w dwóch formach:

- 1) *N. Romano Episcopo Successori Petri Gregis Christi unitatem expriment: robur et concordia Spiritus!* (jeden raz).
- 2) *Sancte Petre – Tu illum adiuva* (jeden raz).
- 3) *Sancte Paule – Tu illum adiuva* (jeden raz).
- 4) *N. Romano Pontifici Petri successori suum ministeriorum hodie inauguranti sollicitudo pro universa Ecclesia!* (jeden raz).

Dwa środkowe wezwania są podobne do wezwań litanii do Wszystkich Świętych, wszak tutaj przyzywa się pomocy świętych⁵⁷. Jednak w tymże śpiewie nie prosi się, aby święci Piotr i Paweł modlili się za zgromadzonych, ale by wspomagali papieża (*illum* odnosi się do poprzednio wzmiankowanego papieża). Natomiast wzmianka o św. Piotrze w pierwszym i ostatnim z podanych wezwań dotyczy osoby papieża, który z racji urzędu staje się następcą tegoż Apostoła⁵⁸. On bowiem był pierwszym przywódcą Kościoła, czyli Księciem Apostołów⁵⁹. Jest to wyeksponowane także w kolekcie mszalnej liturgii sprawowanej na Placu św. Piotra⁶⁰. Tam dodatkowo podkreślony jest jeszcze aspekt Piotra – Skały, który stał się fundamentem widzialnej jedności Kościoła⁶¹. O jego szczególnym autorytecie świadczyła bowiem władza kluczy, przekazana mu przez Chrystusa⁶². W sposób szczególny podkreślił to śpiew towarzyszący składaniu przysięgi po przekazaniu papieżowi insygniów⁶³. Nic więc dziwnego, że w okresie wielkanocnym odczytuje się jako pierwsze czy-

⁵⁶ Szeroko na temat tego śpiewu – Zob. Ernst H. Kantorowicz. 1958. *Laudes Regiæ. A study in liturgical acclamations and mediæval ruler worship*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press.

⁵⁷ Zob. Marcin Nockowski. 2017. „Litania do Wszystkich Świętych. *Specimen caminense*”. *Colloquia Theologica Ottoniana* 1: 73–74.

⁵⁸ Szeroko na ten temat – Zob. Marek Żmudziński. 1999. „Geneza posługi św. Piotra i jego następców”. *Studia Elbląskie* 1: 125–142.

⁵⁹ Zob. Abbo Floriacensis. 1853. *Apologeticus ad Hugonem et Rodbertum reges Francorum*. W *Patrologia Latina*. T. 139. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 465. Paris: Apud J.P. Migne editorem.

⁶⁰ *Deus, qui providentiæ tuæ consilio super Beatum Petrum, ceteris Apostolis præpositum, Ecclesiam tuam ædificari voluisti, respice propitius ad me famulum tuum, et concede, ut quem Petri constituisti successorem, populo tuo visibile faciam unitatis fidei et communione principium et fundamentum, Iesum Christum Filium tuum, Dominum nostrum*”. OR, nr 43.

⁶¹ Zob. Henryk Seweryniak. 2010. *Teologia fundamentalna*. T. 2. Warszawa: Wiąż, 41–42.

⁶² Zob. Mieczysław Kogut. 2005. „21. niedziela zwykła. Opoka Kościoła”. *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 13 (1): 251.

⁶³ Zob. OR, nr 57.

tanie lekcję z Dziejów Apostolskich, gdzie ukazane jest odważne głoszenie słowa przez pierwszego spośród uczniów (por. Dz 4,8-12).

Kolejnym istotnym tekstem, wspominającym jedynie tylko św. Piotra, jest werset przed Ewangelią (por. J 21,3.6) oraz sama Ewangelia (por. J 21,15-19)⁶⁴. W pierwszym z tych tekstów Piotr jest ukazany jako rybak, który na polecenie Chrystusa zarzucił sieć po prawej stronie łodzi⁶⁵. Ten, który trudnił się pracą przy połowie ryb, stał się rybakiem ludzi, których zdobywał dla Boga⁶⁶. Wyjaśnia to Ewangelia, przedstawiająca rozmowę Jezusa z Piotrem, w której: (1) trzykrotnie pada pytanie o to, czy Piotr miłuje Chrystusa; (2) Chrystus zapowiada śmierć, jaką Piotr uwielbi Boga; (3) Apostoł otrzymuje polecenia podążania za Jezusem. Książę Apostołów jest zatem ukazany jako pasterz, który zaopiekuje się owcami i odda życie za wiarę, uświęcając Stolicę Apostolską swą krwią i tym samym ozdabiając swym ciałem⁶⁷. Dlatego też katedra, którą papież obejmuje na Lateranie, jest zwana na katedrą św. Piotra⁶⁸. On bowiem, jak to podkreśli śpiew towarzyszący złożeniu przysięgi posłuszeństwa papieżowi podczas Mszy św. na Lateranie, był nauczycielem ludu, gdyż umacniał swych braci słowem życia⁶⁹. Ukazują to słowa drugiego czytania Mszy na Lateranie (por. 2 P 1,1-8; 3,14-15.17-18).

Wzmianka o obydwu Apostołach następuje w przemówieniu kardynała protodiakona przed nałożeniem paliusza, w którym najpierw wspomina się o tym, że palusz papieski jest przekazywany papieżowi z konfesji św. Piotra, który wspólnie ze św. Pawłem zrodził ten Kościół do wiary⁷⁰. Tutaj są oni przedstawieni jako siewcy nauki Chrystusa, którzy na końcu zawędrowali do Rzymu, centrum ówczesnego świata, w którym położyli fundament pod przyszłą stolicę Kościoła⁷¹. Dokonali tego słowem, głosząc naukę, i czynem, potwierdzając ją swoją krwią⁷². Dlatego są oni męczennikami za wiarę, któ-

⁶⁴ Zob. OR, nr 47–48.

⁶⁵ Zob. Alcuinus. 1851. In Evangelium Joannis. W *Patrologia Latina*. T. 100. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 995. Paris: Apud J.P. Migne editorem.

⁶⁶ Zob. Zenon Grocholewski. 2008. „Perspektywa realizacji najwspanialszego powołania”. *Studia Gdańskie* 23: 17.

⁶⁷ Zob. Adamus S. Victoris. 1855. *Sequentiae*. W *Patrologia Latina*. T. 196. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 1492. Paris: Apud J.P. Migne editorem.

⁶⁸ Zob. OR, nr 82.

⁶⁹ Zob. OR, nr 84.

⁷⁰ Zob. OR, nr 51.

⁷¹ Zob. Abbo Sangermanensis. 1853. *Sermones*. W *Patrologia Latina*. T. 132. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 773. Paris: Apud J.P. Migne editorem.

⁷² Zob. Agobardus Lugdunensis. 1851. *De comparatione regiminis ecclesiastici et politici*. W *Patrologia Latina*. T. 104. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 294. Paris: Apud J.P. Migne editorem.

rej głoszeniu poświęcili swoje życie, o czym wspomni dziekan kolegium kardynalskiego w swoim przemówieniu przed nałożeniem papieżowi pierścienia rybaka⁷³. Prefacja Mszy inauguracji pontyfikatu biskupa rzymskiego wypukli ten temat Apostołów – fundamentów Kościoła rzymskiego, zwracając jednak uwagę szczególnie na Piotra, który jako pierwszy uznał Bóstwo Syna Bożego⁷⁴. Nic więc dziwnego, że niektórzy teolodzy nazywali ich drugorzędnymi fundamentami Kościoła Bożego (pierwszorzędnym jest Chrystus)⁷⁵. Daje się to dostrzec w hymnie towarzyszącym wejściu papieża do Bazyliki św. Pawła za Murami, gdzie podkreśla się, że Rzym jest szczęśliwy dzięki zasługom Apostołów, którzy zostali w nim umęczeni⁷⁶.

Wymienienie ich imion w modlitwie eucharystycznej, czego można dokonać codziennie podczas każdej Mszy św., używając Kanonu rzymskiego, podkreśla to, że nie są oni jedynie postaciami historycznymi, ale są obecni w liturgii mszalnej i współuczestniczą w ofierze składanej na ziemi Trójjedynemu Bogu⁷⁷.

Wspomnienie jedynie o św. Pawle Apostole ma miejsce podczas przytoczenia jego słów na początku liturgii stacyjnej u św. Pawła za Murami (por. Rz 1,1-6.8-9.11-12.14-15). W nich podkreśla się jego powołanie do służby na rzecz Chrystusa, która polegała na głoszeniu jego Ewangelii, z czego Paweł się chlubił⁷⁸. Został on nazwany Apostołem Narodów, ponieważ zaniósł Dobrą Nowinę do wielu ludów, prowadząc działalność misyjną⁷⁹. Kiedy więc zestawia się tekst tego listu z antyfoną towarzyszącą okadzeniu konfesji św. Pawła oraz następującej po nim modlitwie, dostrzeże się, że św. Paweł jest tu przedstawiany jako nauczyciel wiary⁸⁰. W jego naukach dostrzega się, że starał się on nie tylko pociągnąć ludzi do wiary w Boga, ale także ich do niej wychowywał⁸¹.

⁷³ Zob. OR, nr 54.

⁷⁴ Zob. OR, nr 63.

⁷⁵ Zob. Adamus S. Victoris. 1855. *Sequentiae*, 1495.

⁷⁶ Zob. OR, nr 69.

⁷⁷ Zob. Makowski. 2025. *Teologia modlitw eucharystycznych (I–IV). Refleksje teologiczno-liturgiczne*, 62–63.

⁷⁸ Zob. Ambrosius Mediolanensis. 1845. *Exhortatio virginitatis*. W *Patrologia Latina*. T. 16. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 337. Paris: Apud J.P. Migne editorem.

⁷⁹ Zob. Wojciech Gajewski. 2012. „Paweł Apostoł i reforma u źródeł chrześcijaństwa”. *Gdański Rocznik Ewangeliczny* 6: 222–235.

⁸⁰ Zob. OR, nr 71–73.

⁸¹ Zob. Piotr Tomasz Goliszek. 2011. „Wychowanie do wiary do wiary u św. Pawła”. *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 3: 396–399.

Zakończenie

Powyższy tekst, poświęcony temu, w jaki sposób święci Apostołowie Piotr i Paweł są ukazani w obrzędach inauguracji pontyfikatu biskupa rzymskiego, dostrzegł kilka sposobów ich przedstawiania. Niewątpliwie ta różnorodność wynika z ich odmiennej misji w ówczesnej wspólnocie chrześcijańskiej oraz z nieco innego trybu życia. Należy też pamiętać o fakcie, że Paweł nie był naocznym świadkiem ziemskiego życia Chrystusa, podczas gdy Piotr towarzyszył Jezusowi.

Pierwszym aspektem, który zasługuje na uwagę, jest podkreślenie, że stanowią oni dwa fundamenty Kościoła rzymskiego: urzędowy (św. Piotr) i misyjny (św. Paweł). Obrzędy liturgiczne argumentują ten punkt widzenia tym, że obaj głosili naukę ludowi, obaj zanieśli słowo Boże do centrum ówczesnego świata, czyli Rzymu, i obaj ponieśli śmierć w Wiecznym Mieście. Ich czyny połączyły się zatem z głoszoną przez nich nauką.

Drugim tematem, dającym się zauważyć w tych tekstach, jest ukazywanie św. Piotra jako Księcia Apostołów, czyli pierwszego spośród uczniów ze względu na wybór Pana. Dochodzi tutaj do głosu przede wszystkim kwestia przekazania kluczy św. Piotrowi przez Jezusa, a także polecenie skierowane do niego, aby szedł za Nim. Jako że podjął się on tej misji, stał się nauczycielem i dlatego w Rzymie jest jego katedra – symbol władzy nauczania.

Trzecia perspektywa, która jednak dotyczy tylko św. Pawła, zwraca uwagę na jego zapał misyjny, poprzez który dotarł do wielu ludów z orędzim zbawienia. Podkreśla się tu, że był on nie tylko nauczycielem, ale i wychowawcą do życia w wierze. Poszczególne fragmenty tekstów liturgicznych, odnoszące się do św. Pawła, ukazują właśnie ten iście apostolski wymiar jego posługi.

Konkludując, święci Piotr i Paweł są obecni w obrzędach liturgicznych inauguracji pontyfikatu biskupa rzymskiego jako orędownicy i zarazem przykłady do naśladowania. Ich obecność w tak istotnym dla Kościoła momencie jest podyktowana tym, że jako pierwsi dotarli do Rzymu z Dobrą Nowiną i stworzyli pierwsze wspólnoty chrześcijańskie w Rzymie, nie wahając się umrzeć za Ewangelię. Dlatego papież, obejmujący swój urząd w mieście męczeństwa tychże dwóch wielkich Apostołów, wspomina ich i prosi o ich pomoc, aby godnie sprawował posługę w tym istotnym mieście.

Bibliografia

1. Źródła

- Abbo Floriacensis. 1853. *Apologeticus ad Hugonem et Rodbertum reges Francorum*. W *Patrologia Latina*. T. 139. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 461–472. Paris: Apud J.P. Migne editorem.
- Adamus S. Victoris. 1855. *Sequentiæ*. W *Patrologia Latina*. T. 196. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 1423–1534. Paris: Apud J.P. Migne editorem.
- Agobardus Lugdunensis. 1851. *De comparatione regiminis ecclesiastici et politici*. W *Patrologia Latina*. T. 104. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 291–298. Paris: Apud J.P. Migne editorem.
- Alcuinus. 1851. In *Evangelium Joannis*. W *Patrologia Latina*. T. 100. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 733–1008. Paris: Apud J.P. Migne editorem.
- Ambrosius Mediolanensis. 1845. *Exhortatio virginitatis*. W *Patrologia Latina*. T. 16. Wyd. Jacobus Paulus Migne, 335. Paris: Apud J.P. Migne editorem.
- Calendarium Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica*. 1969. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2003. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*. Poznań: Pallottinum.
- Martyrologium Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. Editio typica*. 2004. Città del Vaticano: Typis Vaticanis.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum. Editio typica tertia emendata*. 2008. Città del Vaticano: Typis Vaticanis.
- Mszal Rzymski dla diecezji polskich*. 2013². Poznań: Pallottinum.
- Officium de Liturgicis Celebrationibus Summi Pontificis. 2005. *Ordo Rituum pro ministerii petrini initio Romæ Episcopi*. E Civitate Vaticana.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II. 1963. „*Constitutio de Sacra Liturgia*”. *Acta Apostolicæ Sedis* 56: 99–138.
- Ufficio delle Celebrazioni Liturgiche del Sommo Pontefice. 2013. *Modificati i riti per l'inizio del pontificato*. Roma: Libreria Editrice Vaticana.

2. Opracowania

- Gajewski Wojciech. 2012. „Paweł Apostoł i reforma u źródeł chrześcijaństwa”. *Gdański Rocznik Ewangeliczny* 6: 213–240.

- Gnutek Wawrzyniec. 1965. „Paweł z Tarsu. Apostoł Jezusa Chrystusa i pisarz natchniony (zarys chronologii życia i działalności apostołowskiej i pisarskiej)”. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 18 (3): 142–151.
- Gnutek Wawrzyniec. 1965. „Święty Piotr – Apostoł Chrystusa”. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 18 (3): 129–142.
- Goliszek Piotr Tomasz. 2011. „Wychowanie do wiary do wiary u św. Pawła”. *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 3: 395–412.
- Grocholewski Zenon. 2008. „Perspektywa realizacji najwspanialszego powołania”. *Studia Gdańskie* 23: 15–20.
- Hamarnah Basema. 1997. „Początki pielgrzymek do Rzymu *ad limina apostolorum*”. *Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny* 17 (4): 41–50.
- Kantorowicz Ernst H. 1958. *Laudes Regiae. A study in liturgical acclamations and mediaeval ruler worship*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press.
- Johnson Cuthbert. 1996. *The sources of the Roman Missal (1975)*. Roma: Notitiae.
- Kogut Mieczysław. 2005. „21. niedziela zwykła. Opoka Kościoła”. *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 13 (1): 250–252.
- Makarewicz Agnieszka. 2009. „Liturgia jako antycypacja eschatologicznego święta”. *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 17 (1): 121–128.
- Makowski Dawid. 2025. *Teologia modlitw eucharystycznych (I–IV). Refleksje teologiczno-liturgiczne*. Kraków: Wydawnictwo Scriptum.
- Misiarczyk Leszek. 2004. „Prymat Kościoła/Biskupa Rzymu w źródłach chrześcijańskich II w.”. *Vox Patrum* 46–47: 51–77.
- Nockowski Marcin. 2017. „Litania do Wszystkich Świętych. *Specimen caminense*”. *Colloquia Theologica Ottoniana* 1: 73–90.
- Seweryniak Henryk. 2010. *Teologia fundamentalna*. T. 2. Warszawa: Więź.
- Skreczko Adam. 2003. „Józef i Maryja wzorem świętości małżeńskiej”. *Salvatoris Mater* 51 (1): 125–138.
- Starnawska Maria. 2011. „Kult św. Piotra w Polsce średniowiecznej na tle europejskim”. *Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski* 6: 25–35.
- Stefański Jerzy. 2007. „Liturgiczne obrzędy i zwyczaje inauguracji pontyfikatu Benedykta XVI”. *Teologia Praktyczna* 8: 77–91.
- Syczewski Tadeusz. 2008. „Kult świętych oraz obrazów świętych i relikwii w obowiązującym prawodawstwie Kościoła Łacińskiego”. *Roczniki Teologii Katolickiej* 7: 144–152.
- Żądło Andrzej. 2024. „Mszalne wyznanie wiary: *Credo*. Jego geneza i wymowa teologiczna”. *Liturgia Sacra* 30 (1): 81–100.
- Żmudziński Marek. 1999. „Geneza posługi św. Piotra i jego następców”. *Studia Elbląskie* 1: 125–142.